

Tiedote Merikarhun Kierroksen juhla-ajon 25.8.2022 kohteista

Kohde 1. Merikarhun ranta eli Sastamalan Karkun uimaranta

Karkkuun muutti Väli rauhan aikana vuonna 1941 Reposaaarelta entinen merikapteeni ja kauppias Paul Kristian Aarnio. Hän on Merikarhun Kierroksen kunnioitettu alter ego ”Merikarhu”. Aarnio syntyi 25.8.1892. Merikarhun Kierroksen juhla-ajo tehdään hänen 130 vuotispäivänsä kunniaksi.

Aarnio oli vaimonsa Taimin kanssa hankkinut rantapaikan Karkusta ja suunnitellut muuttavansa sinne vasta eläkepäivinänsä. Reposaaaren rajut pommitukset talvisodan aikana saivat hänet muuttamaan suojaisammalle seudulle, jossa hänen siskonsa Selma jo asui Karkun asemapäällikön vaimona.

Aarniot rakensivat talon aivan rannan tuntumaan paikkaan, josta Rautaveden rantamien vuoret näkyivät mainiosti. Talosta on jäljellä vielä laattakiviterassi. Järvessä olevaan kiveen Aarnio kiinnitti rautarenkaan veneelleen. He istuttivat tontilleen myös runsaasti omenapuita, joiden satoa Aarnio 1950-luvulta lähtien kuljetti Tampereen torille sinisellä kolmipyöräisellä Erkkola -merkkisellä mopolla. Pyörä oli kehitetty lähinnä sotainvalidien käyttöön. Tämä ei haitannut Aarniota, joka oli terve ja isokokoinen mies. Hän nautti mopon kyydistä ja ajeli sillä pitkiäkin retkiä.

Reposaaaren ja meren kasvattina Aarnio halusi ylläpitää yhteyttä mereen ja menneisyyteensä, hän kaipasi meren kohinaa ja suolan tuoksua. Niinpä hän matkasi joka kesä 25 vuoden ajan mopolla Karkusta aina Reposaaaren kärkeen saakka, josta aava siniharmaa merenselkä avautuu kaukaiseen horisonttiin asti. Hänen äitinsä hauta oli Reposaaaren hautausmaalla. Siitä huolehtiminen ja perheen vainajien kunnioittaminen oli hänen pyhiinvaelluksensa tärkein syy.

Kuva. Merikapteeni Paul Aarnion terassi Karkun uimarannassa Rautaveden kansallismaisemassa. LC Karkku ry hoitaa rannan puutarhaa yhteistyössä Sastamalan kaupungin kanssa. Valokuva: Lasse Lovén.

Kohde 2. Orjapaadenkallio Kokemäellä

Kokemäenjoen pohjoispuolella Villiön-Vuolteen-alue muodostaa laajan peltomaiseman. Sen laidalla yli 30 m peltoja korkeammalla kohoaa pitkänomainen Orjapaaden kalliomuodostelma. Alue on osa Museoviraston määrittämää Kokemäenkartanon valtakunnallisesti arvokasta historiallista kulttuurimaisemaa (RKY). Asiakirjoissa nimi Orjapaasi esiintyy ensimmäistä kertaa 1700-luvun lopulla. Nimen alkuperää on arveltu balttilais-germaaniseksi, nimen Aarjapaas johdannaiseksi. Sana tarkoittaa ”Pyhää kalliota”.

Orjapaaden laelta (65 m mpy.) avautuu komea satakuntalainen peltomaisema. Kallion laidassa, pitkän peltoja halkovan koivukujanteen päässä, sijaitsevat Väylän, Mäki-Hyörän ja Simulan maatilojen komeat asuin- ja talousrakennukset. Kallion reunaa seuraavan kylätien varrella ja kallion rinteessä on tiheänä ryppäänä entisiä maattoman väen ja mäkitupalaisten asumuksia. Kasvillisuudeltaan Orjapaasi on maakunnallisesti arvokas kallioketo. Sen lajistoon kuuluvat uhanalaiset kesämaksaruoho ja jalkasara.

Orjapaadenkallion alue oli asuttu jo esihistoriallisella ajalla. Siitä on kallion reunalla muistona uhrilähde sekä kallion laella pronssikautisen hautaröykkiön pohjakivet. Tarinoiden mukaan uhrilähteen vedellä on parantavia voimia. Lähteeseen on uhrattu kolikoita sekä muita arvoesineitä. Kallion korkeimmalla kohdalla kasatusta hiidenkiukaasta on jäljellä vain pohjarakenteet, halkaisijaltaan 19 metriä leveä matala kiveys. Röykkiön kaivauksissa löydettiin osia kahdesta sisäkkäisestä kivikehästä, paasiarkku hautauksineen sekä neljä polttohautausta. Röykkiötä on käytetty hautaamiseen pitkällä aikavälillä 1500 eaa. - 400 jaa.

Orjapaaden kalliot on yksi Satakunnan kansantarinoiden hiisien kotipaikoista. Kokemäellä hiisiä kutsuttiin nimellä jättiläinen tai Tursas. Tarinan mukaan Tursas esteli aikoinaan paikkakunnan kivikirkon rakentamista kiviä heittelemällä. Tursas yritti nostaa tulvan heittämällä kiviä Pahringinkoskeen. Heitto jäi lyhyeksi ja koski pysyi avoinna eikä tulvaa tullut. Kiviä jäi rannoille muistoksi Tursaan toimista.

Kuva.

Orjapaaden laelta on upea maisema Kokemäenjoen laaksoon. Lakialueen kalliotasanteella on pronssikautisen hiidenkiukaan jäännökset.

Valokuva: Lasse Lovén.

Orjapaadenkalliota suunnitellaan Tulkkilan koulun opetusohjelmaan sisältyväksi luonto- ja kulttuurikohteeksi. Myös muinaismuistokohteen hoitoa kummikohteena on ideoitu. Selkämeren Ystävien ja maanomistajan talkootapahtumassa kesällä 2021 hiidenkiukaan alueella kasvanut puusto raivattiin ja kallion sisään louhitun siilon päälle tehtiin puukansi paikan turvallisuuden parantamiseksi.

Kohde 3. Villiönsuvanto Kokemäellä

Villiönsuvannon muinaisjäänköhde löytyi syksyllä 2019. Laajemmat muinaismuistolain mukaiset arkeologiset tutkimukset tulivat ajankohtaisiksi alueen kaavoitus- ja rakennussuunnitelmien myötä. Löydöt antavat uutta tietoa rautakauden ajan rakennustekniikasta. Villiönsuvannon asuinpaikan tutkimuksista on mahdollista saada uutta tietoa rautakauden elämästä Satakunnassa liki tuhannen vuoden ajalta.

Kuva 1. Villiönsuvannon alueen tutkimukset ovat valmistumassa. Alueelle on hyväksytty asemakaava ja sinne on vedetty osittain kunnallistekniikkaa. Valokuva: Paavo Valtanen.

Lokakuussa 2019 jokirannan läheisellä peltoalueella tehtiin kaikkiaan 0,26 hehtaarin laajuiset arkeologiset kaivaukset. Keväällä 2020 kaivauksia laajennettiin. Talteen saatiin rautakaudelle ajoittuvaa keramiikkaa ja yksi kaareva rautainen sirppi. Löydettiin kymmenisen tulisijaa eli maahan kaivettua liesikuoppaa. Liesien maakerroksista löydettiin suurikokoisia kotieläinten palaneita luita ja kymmeniä hiiltyneitä viljan jyviä, joista pääosa on ohraa. Ne ajoitettiin varhaiselle rautakaudelle eli noin 400–200 v. eaa.

Kuva 2. Villiönsuvannon arkeologisessa tutkimuksessa löytyi merkkejä kuudesta rakennuksesta, mm. rakennusten pohjia. Rakennukset voi hahmottaa niiden rakenteissa käytettyjen puupaalujen maahan jättäminä jälkinä. Paalut ovat pitäneet pystyssä rakennuksen seiniä ja kattoa. Paalutalot on ajoitettu tutkimuksissa noin vuoteen 500 jaa. Valokuva: Mikko Eskola - Kokemäen kaupunki.

Kohde 4. Liikistö Ulvilassa

Suomennettuna Liikistön nimi lik-kist-ö viittaa hautausmaahan, ruumisarkkusaareen. Liikistö on osa Ulvilan kirkkoympäristöä, jonka Museovirasto on määritellyt yhdeksi Suomen valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristöistä (RKY). Liikistön alue on Ulvilan seurakunnan omistuksessa oleva muinaismuistoalue ja luonnonsuojelualue.

Liikistö on keskiajan alkupuolella noin 1200–1340/1400 v jaa. meren rannalla, Kokemäenjoen suistossa sijainnut saari. Paikalla on ollut hautausmaa, todennäköisesti kirkko tai kappeli, mahdollisesti Pyhän Gertrudin kiltatalo ja myös asuinrakennuksia. Se on ollut keskiajalla merkittävä saksalaisten kauppiaiden kauppapaikka. Liikistö on muinaisjäännöksenä ainutlaatuinen.

Kuva.
Liikistön palaneen puukirkon paikalle on myöhemmin alettu rakentaa suorakulman muotoista kiviperustusta, joka on jätetty kesken. Puukirkon alttarin kohtaan on pystytetty kookas muistoristi. Valokuva: Kari Mäntylä.

Saaren etelä – länsipuolella virrannut Kokemäenjoen suiston haara on ennen tunnettu nimillä Liikholmanjoki ja Liikistönhaara. Sen pienempi haara kiersi Liikistön itä- ja pohjoispuolelta. Liikistö on ollut käyttöaikanaan ainakin jossain määrin veden ympäröimä. Jokuoma, tuohon aikaan tosin jo melko matala, on muodostanut luonnollisen vallihaudan. Puolustusta varten on lisäksi tehty ainakin jonkinlaisia muureja. Merialuksille suojainen rantautumispaikka on todennäköisesti ainakin alkuajoina sijainnut saaren itäpuolen jokihaarassa.

1900-luvun alussa mainitaan Liikistön olleen pitkään pappilan hakamaana ja paikalta tiedettiin haetun kiviä useaan Ulvilassa rakennettuun kavinavettaan. Kiviä on myös siirretty alueen sisällä. Ulvilan seurakunta on hoitanut aluetta. Hoidon tärkein tavoite on säilyttää Liikistön omaleimainen juhlallinen ilme ja pyhän paikan tunnelma.

Selkämeren Ystävien talkootapahtumassa kesällä 2021 niitettiin Liikistön parkkipaikan ruohikko, avattiin polku Pappilanlammen rantaan ja raivattiin uimapaikan reunan pajukkoa.

Kohde 5. Lyttilän kartano Porissa

Lyttilä (ruots. Lyttskär) on vanha kylä Kokemäenjoen suiston pohjoisrannalla. Maasto on kallioista ja louhikkoista. Viljelysmaat ovat enimmäkseen pienehköjä ja sijaitsevat kallioisten metsäsaarekkeiden välissä sekä suistomaalla. Yksi Porin seudun vanhimpia teitä on Lyttilän Varvinrannan ja Kellahden välinen kylätie. Lyttilässä oli aikanaan myös yksi Suomen vientisatamista.

Lyttilän kartanoaika alkoi vuonna 1614, jolloin kuningas Kustaa II Adolf antoi ratsumestari Otto Juhana Grothusenille Lyttilän ja Kellahden kylän läänitykseksi palkkiona 30-vuotisen sodan ansioista. Lyttilän kartano oli aatelisten omistuksessa vuosina 1614–1858. Eräs vaikutusvaltaisimmista omistajista oli laivaston kapteeni Fredrik Frans Wallenstråle (s. 1771 Ruotsissa). Vuonna 1807 hän siirtyi kauppiaksi Poriin. Wallenstrålestä tuli kaupungin merkittävin laivanvarustaja. Hän rakensi omaan käyttöönsä varvin eli laivaveistämön Lyttilään. Alusta alkaen varvilla rakennettiin useita valtameriäkin kulkeneita purjelaivoja. Hänen koko laivastonsa kantavuus oli Suomen toiseksi suurin vuonna 1838.

Kuva 33.

Lyttilän kartanokausi päättyi vuonna 1900. Kartanon silloiset omistajat myivät rakennuksen entisille torppareilleen ja työmiehilleen.

Kartanon päärakennus on toiminut Lyttilän kouluna vuosina 1906–1970. Porin kaupunki päätti myydä rakennuksen 2012, mutta Lyttilän kyläläiset halusivat pitää sen kyläläisten hallussa ja säilyttää vanhaan kartanoon liittyvät kulttuuriarvot ja monipuolisen toiminnan. He perustivat Pro Lyttilän kartano -yhdistyksen, joka osti kartanon 2014. Yhdistyksellä on noin sata jäsentä.

Valokuva. Lasse Lovén.

Wallenstråle oli 1800-luvun alkuvuosikymmeninä Porin rikkain mies. Hän omisti Lyttilän ratsutilan lisäksi kaupungista seurahuonerakennuksen ja lukuisia muita kiinteistöjä. Lisäksi hän omisti puolet Noormarkun kartanosta ja ruukista. Kartano vaihtoi 1800 luvulla useasti omistajaa. Nykyinen päärakennus lienee rakennettu vanhan pienemmän tilalle 1896. Pihapiirissä on päärakennusta huomattavasti vanhempia luonnonkivisiä kellareita sekä koulua varten 1900-luvun alussa rakennettu ulkorakennus. Taloon liittyy eloisia tarinoita vanhoista omistajasuvuista ja talohaltioista.

Kohde 6. Kellahten kylä Porin Ahlaisissa

Kellahti valittiin alkukesällä 2022 Satakunnan vuoden kyläksi. Kellahti on vireä, idyllinen, yhteisöllinen ja varsin perinteinen maalaiskylä, jonka historiaa värittää kaksi kartanoa: Avellan ja Rustholli. Asukkaita kylässä on vuodenajasta riippuen enimmillään n. 300 henkilöä. Täällä on väkeä vauvasta vaariin. Talot käyvät nopeasti kaupaksi, uuttakin rakennetaan ja lapsiperheitä löytyy mukavasti.

Kylän keskus on nykyinen kylätalo. Se on paikka, jossa kokoonnutaan harrastamaan, mutta myös vietetään elämän tärkeitä hetkiä ristiäisistä rippijuhliin, häihin ja muistotilaisuuksiin. Kyläyhdistys on kehittänyt kylätaloa ympäristöineen pitkäjänteisesti hakemalla erilaisia Leader-hankkeita. Turvallisuus, tilojen monipuolisempi käyttö, ympäristö, sekä harrastusmahdollisuuksien parantaminen on ollut hankkeissa keskeisiä kehittämiskohteita.

Kyläyhdistyksen tulevaisuuden suunnitelmana on jatkaa kylätalon, sen ympäristön ja koko kylän kehittämistä. Esteettömyyden kehittäminen ja kerhotilan remontointi on seuraavana vuorossa. Yhdistys ottaa aktiivisesti kantaa päätöksen tekoon. Hyvät yhteydet muihin paikallisiin yhdistyksiin ovat tärkeitä. Vanhoja kylän perinteitä elvytetään joulujuhlista laskiaisriehaan.

Kellahten vaiheisiin on vaikuttanut suuresti Liivinmaalla syntynyt Ruotsin sotavoimien upseeri, ratsumestari Otto Johan von Grothusen. Kuningas Kustaa II Aadolf palkitsi hänet vuonna 1614 läänityksellä, johon kuului mm. Kellahtesta kuusi taloa. Hän kokosi kylän maat yhdeksi tilaksi, säteriksi, jolloin Kellahteen syntyi kartano. Kellahten Ärholmassa oli laivanrakennusveistämö 1800 –luvulla. Kellahten varvilla rakennettiin mm. purjelaivoja, jotka seilasivat menestyksekkäästi maailman merillä.

Kuva.
Kellahten 140-vuotias entinen kansakoulu toimii nyt kyläyhdistyksen toimipaikkana.
Valokuva: Lasse Lovén.

Kellahten aatelis- ja talonpoikaistilojen rakennuskantaa ympäröivät puistot. Kellahten kartanomiljöö kuuluu Museoviraston luokituksessa valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen laatuluokkaan (RKY). Kartanomaiseman arvoa lisäävät rakennusryhmien välissä kulkeva kaunislinjainen vanhojen lehtipuiden reunustama tie ja kuivuneeseen merenlahteen muodostuneen Kellahtenjoen alava niittymaisema. Upeat kartanomiljööt ovat yksityistä omaisuutta, joten voimme ihailia niitä vain maantieltä.

Kohde 7. Reposaaren Takaranta Porin Siikarannassa

Reposaaren Takaranta on muutaman kilometrin mittainen, kivikkoinen ja kallioinen rantaviiva alkaen aallonmurtajan kupeesta ja jatkuen aina Tahkoluotoon asti. Siikarannan leirintäalueen rannassa on punaisen rapakivialueen ja vihertävän harmaan oliviinidiabaasikallion rajapinta. Lomakylän eteläpuolisille diabaasikallioille johtaa Siikarannan pysäköintialueelta leveä polku. Kallioilta avautuu upea näkymä merelle. Kallioon on louhittu viimeisen sodan edellä linnoitusasema, jossa on ollut suuritehoinen valonheitin.

Kuva 1.

Siikarannan merimaisema on porilaisten suosima elämyskohde varsinkin silloin, kun meri pauhaa täydellä voimallaan.

Valokuva.: Lasse Lovén.

Aaltojen kuohu murtuu Takarannan rantakivissä ja nousee kallioita pitkin korkealle. Suolainen vesi lentää ilmassa ja tuoksuu merilevälle. Tätä elämystä kohti hakeutui myös merikapteeni Paul Aarnio, kun hän teki kolmipyöräisellä mopollaan pyhiinvaellusmatkansa Sastamalan Karkusta Rautaveden rannalta Kokemäenjoen reunoilla kulkevia vanhoja tieuria pitkin Reposaareen ja takaisin.

Kuva 2.

Reposaarelaiset pikkupojat Arvi ja Eero esittelevät ylpeinä oman tuffansa tuffan tekemää upeaa kalliopiirrosta Takarannalla.

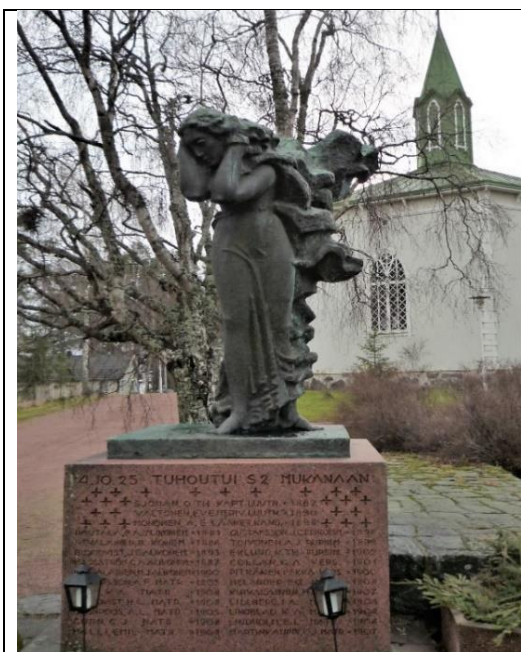
Merenkulkijat, sataman ahtaajat, sahatyöläiset ja meriliikennettä valvovat sotilaat ovat piirtäneet diabaasin pintaan kuvia ja nimikirjoituksiaan. Nuorison hakkaamia nimikirjaimia ja sydämenkuvia on myös runsaasti. Kaiverruksia ja kallioon hakattuja tunnustuksia on nähtävillä kaikilla kallio-osuuksilla Reposaaren usean kilometrin mittaisella Takarannalla.

Valokuva: Haakon Uddfolk.

Kohde 8. Merikarhun Kierroksen päätepiste - Porin Reposaaaren Kirkkomaan ja merikapteeni Paul Aarnion perhehauta

Reposaaaren monivaiheista historiaa on tallennettu melkoinen annos saaren kauniille Kirkkomaaalle. Täällä löytyy vanhoja ankkureita, patsaita, muistolähteitä ja vanhoja tuulen tuivertamia puita. Meri on vaatinut veronsa: kalastajia on sinne jäänyt, ulkomaisten kauppalaivojen miehistöä on jäänyt Reposaaarelle. Merellä kuolleiden ja kadonneiden muistomerkit hautausmaan reunoissa ovat liikuttava kiteytymä elämän karuudesta ulkomerellä.

Reposaaaren kuusikulmaisen kirkon ja kahdeksankulmaisen kellotapulin ympärystä, sekä osa hautausmaasta on tehty täyttömaalla, joka on saatu purjelaivojen painolastista eli paarlastista. Siitä ovat pikkupojat keränneet kautta aikojen erikoisia piikiviä kokoelmiinsa. Reposaaarelaiset eli räpsööläiset sanovat, että heillä vainajatkin haudataan vieraaseen maahan. Paarlastien mukana on kirkkomaan reunoille kulkeutunut myös vieraita kasvilajeja.

Kuva 1.

Reposaaaren kirkon edustalla on Väinö Aaltosen valmistama patsas "S2". Se muistuttaa kauheasta 12 boforin myrskystä, joka upotti torpedovene S2:n Yyterin edustalle Outoorin ja Säpin väliselle alueelle 4.10.1925. Laivan mukana hukkui koko sen miehistö 53 henkeä. Laivan pienoismalli on esillä Kirkon sisätilassa. S2:n uponnutta hylkyä etsittiin meren karikoista ja syvänteistä keväällä 1926. Sen löysi reposaaarelainen merikapteeni Paul Aarnio yhdessä toverinsa Semmi Haapakan kanssa.

Valokuva: Lasse Lovén.

Kuva 2.

Reposaaaren hautausmaan kaakkoiskulmassa on Hacklinin suvun hautamuistomerkki "Nuorukainen ja ankkuri", jonka on tehnyt kuvanveistäjä Kalervo Kallio. Veistos on hieno symbolinen kuvaus satamapalvelujen tärkeästä merkityksestä laivaliikenteen tukena. Samalla hautausmaan kulmalla on myös Merikarhun Kierroksen Alter Ego:n eli merikapteeni Paul Aarnion kaunis perhehauta. Sen hautakiveen on kirjoitettu lakooninen aforismi: "Rauha tomullenne, muistonne elää".

Valokuva: Lasse Lovén.